

**ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНОГО
АПАРАТУ ЛОГІСТИКИ**

**М.І. Іванова, кандидат економічних наук,
ДВНЗ «Національний гірничий університет»**

© Іванова М.І., 2015.

Статтю отримано редакцією 03.11.2015 р.

Вступ. Фінансово-економічна криза, що має місце в Україні, вимагає впровадження дієвих методів управління з метою скорочення витрат на стадіях постачання, виробництва та реалізації продукції. На нашу думку, застосування логістичних підходів до управління суб'єктами господарської діяльності і є тим самим механізмом, що дозволить зменшити витрати та оптимізувати всі етапи не лише виробничого циклу, але й усього ланцюгу постачання. При цьому науковці, враховуючи практичну необхідність використання логістики, не припиняють вносити корективи у визначення дефініції «логістика», оскільки наповнення терміна може надалі впливати на організацію логістики на підприємстві та розподіл повноважень між відділами, пов'язаними у єдиний ланцюг постачань. На думку О.М. Бринцева, необхідно розробляти нові, прості й наочні логістичні моделі функціонування підприємств, які допомагали б логістам знаходити оптимальні рішення, що неможливо без обґрунтування теоретичних основ процесу логістики і без утворення методологічного апарату, котрий урахував би специфіку об'єктивних умов функціонування економіки [4, с. 30].

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Ми вже неодноразово відмічали, що на цей час необхідна термінова стандартизація термінології логістики. Саме тому дуже пильно нами було досліджено роботи російських лексикографів А.К. Купцової та А.М. Стерлігової [9, 17], які вважають, що стандартизація термінів є інструментом стимулювання розвитку практики логістики, а скороспішно придумані терміни заважають, гальмують ефективно застосування знання, накопиченого зарубіжною логістикою [9, с.113].

А.К. Купцова доводить, що теорія науки виражається певною системою концептів (сислове значення імені, тобто зміст поняття, обсяг якого є предметом цього імені), котрі містяться у термінах (слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної) мови, що створюється, приймається, запозичується) для точного опису спеціальних понять і визначення спеціальних предметів [9]). Але фахівці з логістики не завжди знають концепти, які містяться в термінах, та відчувається недостатнє знання принципів теорії термінології й практики термінологічної роботи. Для опису концепту шляхом вживання інших концептів, що вже визначені у формі певного набору слів і словосполучень (виразів), застосовують дефініції.

Концептуальні підходи до визначення дефініції «логістика» досліджували такі відомі вітчизняні й зарубіжні науковці, як Н.А. Адамов, В.Н. Амітан, О.М. Зборовська, Е.А. Кандрашина, Н.Й. Коніщева, А.К. Купцова, А.М. Магомедов, С.В. Мішина, Б. Паласюк, В.І. Сергеев, Л.В. Фролова, Н.В. Хвищун, А.В. Чорний, С.А. Шахназарян, М.С. Шкода, О.С. Шкодін та інші.

Постановка завдання. Але тлумачення й наповнення цієї категорії й досі є дискусійним за рядом ознак, оскільки основним об'єктом у логістичному управлінні виступає не продукт, а процес у формі матеріального, фінансового, інформаційного та інших супутніх потоків. Саме об'єкт управління – поточкові процеси, їх інтеграція й поступове перетворення вносить суперечки в тлумачення дефініції «логістика». У зв'язку із цим метою статті є дослідження підходів до визначення дефініції «логістика», мети, об'єкта, предмета, суб'єкта логістики; із застосуванням морфологічно-семантичного методу наведення основоположних, операційних та структуроутворюючих термінів логістики, зазначення їх взаємозв'язку.

Основний матеріал і результати. Б. Паласюк приєднується до думок В.Н. Амітана [2], Л.Л. Антоноука [3] та М.С. Шкоди [22, с. 35], що труднощі імплементації основних положень логістики на вітчизняних підприємствах полягають насамперед у нестабільності економіки України, а найважливіші проблеми, пов'язані з ефективним використанням логістики у

вітчизняному підприємстві, на думку науковців, можна поділити на об'єктивні й суб'єктивні.

Сучасне трактування поняття «логістика» неоднозначне і залежить від країни, логістичної школи (напрямку) і конкретного дослідника. Розкид думок дуже широкий: від утилітарного (чисто практичного) розгляду логістики як набору деяких функцій, пов'язаних з управлінням матеріальним потоком (транспортування, складування, вантажопереробки, упаковки, виконання митних формальностей, управління запасами тощо) до наукової (філософської) концепції логістики як засобу оптимізації будь-якого економічного процесу в локальному або глобальному масштабі [15, с.126].

Вихідним положенням, яке спирається на теорію управління підприємством, повинно бути те, що логістика визначається як важлива функція підприємства [5, с. 56]. Ми згодні з думкою А.М. Стерлігової, що логістика виділилася з операційного менеджменту як самостійна наука через формулювання специфічного об'єкта – бізнес-процесів. Нагромадження досвіду й виявлення основних законів і закономірностей управління операціями у виробничій сфері, отримані наукові та практичні результати стали знаходити своє застосування не тільки в промисловості, але й у сфері надання послуг. Різноманітні об'єкти, що належать до операцій і процесів, дозволили виокремити з операційного менеджменту значну кількість наукових та практичних напрямів, які самостійно розвивалися. Серед них можна відмітити управління проектами, управління персоналом, управління якістю тощо. Хронологічно останніми розділами операційного менеджменту, що отримали самостійне значення, стали логістика й управління ланцюгами постачання [17, с.101].

Н.Й. Коніщева виокремлює чотири підходи до визначення дефініції логістики: формулювання змісту логістики як науки або наукового напрямку; як науки і практики управління матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками; розгляд логістики як управління процесами матеріально-технічного постачання, виробництва, розподілу і збуту продукції; визначення логістики як організації процесів постачання, виробництва, транспортування і збуту продукції [8, с.115].

Значна кількість науковців наполягає на тому, що можна виокремити управлінські, економічні та оперативно-фінансові аспекти, через які розглядається визначення логістики [6, с.72; 14, с. 10; 16, с. 45; 23, с. 218]:

– за управлінським аспектом логістика пов'язує воедино процеси планування і контролю руху матеріальних цінностей зі скороченням витрат на їх переміщення та інформаційне забезпечення;

– за економічним аспектом логістика є сукупністю різних видів діяльності, що здійснюються з метою одержання з найменшими витратами необхідної кількості продукції за певний час і в певному місці, де існує конкретна потреба в цій продукції;

– оперативно-фінансовий аспект логістики враховує час розрахунків з партнерами по бізнесу і діяльність, пов'язану з рухом та зберіганням сировини, напівфабрикатів і готових виробів у господарському обороті з моменту виплати коштів постачальнику до часу одержання коштів за доставку кінцевої продукції споживачеві.

Вважаємо, що при класифікації визначень логістики необхідно виокремлювати три підходи:

перший – логістика як особлива галузь наукового знання і професійної спеціалізації фахівців з логістики;

другий – логістика як вид діяльності;

третій – логістика як процес управління потоками підприємства.

А.В. Чорний та О.М. Зборовська, натомість виокремлює лише два напрями трактування логістики: перший – напрям господарської діяльності, спрямований на управління матеріальними потоками, які орієнтовані на задоволення потреб споживачів; другий – міждисциплінарний науковий напрям, пов'язаний з пошуком нових можливостей підвищення ефективності матеріальних потоків з метою мінімізації витрат [20, с. 148 – 149; 6, с. 71]. Уважно проаналізувавши дослідження цих авторів, помітимо, що у своїх роботах вони, на жаль, крім матеріального потоку, не виокремили інші об'єкти логістики; при цьому науково-практичні аспекти визначення дефініції «логістика» також були ними проігноровані, що ставить під сумнів повноту аналізу теоретичних засад логістики, який провели А.В. Чорний та О.М. Зборовська.

У свою чергу російський науковець С.А. Шахназарян усі визначення логістики поділив на вісім груп: 1) визначення, які даються вченими, що вивчають логістику; 2) загальнонаукові й економічні словники; 3) професійні словники та глосарії; 4) словники та глосарії компаній, що

надають послуги з логістики; 5) словники й глосарії періодичних видань з логістики; 6) думки окремих практиків; 7) словники й глосарії компаній, для яких логістика є одним з напрямів діяльності; 8) словники та глосарії компаній, побічно пов'язаних з логістикою [21, с.109]. Ми згодні з думкою О.М. Зборовської, що, на відміну від зарубіжних публікацій, у пострадянській економічній літературі при визначенні поняття логістики акцент робиться на наукові аспекти теорії та практики логістики у сфері виробничої й комерційної діяльності [6, с.70].

А.М. Магомедов наполягає, що у визначенні логістики в обов'язковому порядку слід давати предмет і об'єкт дослідження [11], С.В. Мішина у свою чергу наполягає на об'єкті та меті дослідження [12, с.176]. Відсутність одного з них призводить до деструкції самого визначення. Якщо визначення в смисловому плані не надто перевантажене, бажано його далі доповнити такими характеристиками: цілі та завдання дослідження; методи дослідження (з виділенням основного концептуального підходу) [11].

Дослідження показало, що науковці до визначення об'єкта логістики підходять з таких позицій: по-перше, об'єктом логістики є потоки [4, 6, 12, 18]; по-друге, потокові процеси [1, 11, 13, 19]; по-третє, фізичний розподіл продукції [19].

Мета, як правило, зводиться, по-перше, до оптимізації, формування або прискорення потоків [6, 18, 19], по-друге, задоволення споживачів [6, с. 71], по-третє, зниження логістичних витрат [1].

Лише деякі автори виокремлюють предмет логістики: по-перше, як «оптимізацію відповідних потоків» [10, с. 32] розгляд їх як єдиного цілого [7, с. 123]; по-друге, як «умови оптимального (найкращого при заданих умовах) задоволення замовлень споживачів шляхом ефективного планування, організації та управління діяльністю з формування матеріальних потоків від замовлення сировини до споживання виробленого товару чи послуги» [6, с.71]; по-третє, як «наскрізну оптимізацію економічних процесів, які утворюють потоки матеріальних і нематеріальних цінностей» [18, с.8].

Суб'єктами управління в логістиці Н.А. Адамов визначає окремих співробітників, що виконують логістичні функції, а також структурні одиниці (елементи), які займаються виконанням логістичних завдань. При цьому суб'єкти логістики можуть виконувати свої функції таким чином: централізовано (відокремлений підрозділ); децентралізовано (менеджери в різних підрозділах); за договором аутсорсингу (стороння спеціалізована організація) [1].

Авторське бачення зводиться до того, що об'єктом управління в логістиці є потік.

За основу дослідження значної кількості термінів, що використовується у логістиці, нами була покладена робота А.М. Стерлігової, яка займалася узгодженням їх значень, виявленням зв'язків цих понять. Так, до основоположної групи термінів логістики автор віднесла такі: матеріальний потік, інформаційний потік, фінансовий потік, потік послуг, основний потік, супутній потік; до операційних термінів – логістичну операцію, логістичну функцію, логістичний процес, логістичний бізнес-процес, логістичний сервіс, логістичний цикл, повний логістичний цикл та логістичну технологію; до структуроутворюючих – логістичну ланку, логістичний ланцюг, логістичний канал, логістичну мережу, логістичну систему (мікро-, макро-, мезологістичну), елементи логістичної системи [17, с. 103 – 106].

Висновки. Застосовуючи морфологічно-семантичний метод для визначення взаємозв'язку між термінами логістики, можна зробити висновок, що для визначення операційних термінів «логістичний процес», «логістична технологія» і «логістичний сервіс» необхідно використовувати терміни «логістична операція» та «логістична функція», а для визначення терміна «логістичний цикл» – «логістична операція» і «логістичний процес».

У свою чергу логістична ланка є невідомою мінімальною одиницею логістичних структур і покладена в основу визначення таких термінів, як «логістичний ланцюг», «логістична мережа», «логістична система». Термін «логістичний канал» визначається через поняття «логістичний ланцюг», а «елемент логістичної системи» – через термін «логістична система».

Крім основоположних, операційних та структуроутворюючих термінів логістики, необхідно враховувати узагальнюючі терміни, до яких належать: визначення логістики, інтегрована логістика, внутріфінансова логістика, корпоративна логістика, логістична підтримка, логістичний підхід, функціональна область логістики, міжфункціональна логістична координація, міжорганізаційна логістична координація, ланцюг постачань, управління ланцюгом постачань.

Перспективою подальших досліджень є формування глумачного словника з логістики, який дозволив би вирішити актуальне питання уніфікації та стандартизації термінології, що використовується у логістиці українськими науковцями й практикуючими логістами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адамов Н.А. Современные парадигмы, методы и цели логистики как научного направления [Электронный ресурс] // Российский экономический Интернет-журнал. – 2014. – № 1. Режим доступа: <http://e-rej.ru/upload/iblock/f25/f252057c1ed55634b10a7bc5c362de96.pdf>
2. Амітан В.Н. Логістизація процесів в організаційно-економічних системах [Текст] / В.Н. Амітан, Р.Р. Ларіна, В.Л. Пілюшенко. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2003. – 72 с.
3. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації [Текст] / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.
4. Брынцев А. Логистический фрагмент – энтропия в потоке : [Текст] / А. Брынцев // РИСК: ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. – 2012. – № 2, Ч. 1. – С. 27 – 33.
5. Друкер П.Ф. Управление, нацеленное на результаты [Текст]: пер. с англ. / П.Ф. Друкер. – М.: Технологическая школа бизнеса, 1994. – 200 с. – ISBN 5-86073-002-0.
6. Зборовська О.М. Сучасні дефініції логістики [Текст] / О.М. Зборовська // Культура народів Причорномор'я. – 2010. – № 177. – С. 69 – 73.
7. Кандрашина Е.А. Процессно-ориентированное управление [Текст] / Е.А. Кандрашина. – М.: ИД «МЕЛАП», 2004. – 168 с. ISBN 5-94112-020-6
8. Коніщева Н.Й. Управління логістичною діяльністю промислових підприємств [Текст] / Н.Й. Коніщева, Н.В. Трушкіна // Економіка промисловості. – 2005. – № 1. – С. 114 – 123.
9. Купцова А.К. Современные вопросы развития терминологии логистики: [Текст] / А.К. Купцова, А.Н. Стерлигова // Логистика и управление цепями поставок. – 2004. – № 2-3. – С. 113 – 121.
10. Луценко А. Концептуальні засади та функції логістики [Текст] / І. Луценко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2003. – № 4. – С. 29 – 34.
11. Магомедов А.М. Логистика сегодня: иной взгляд на основные положения и понятия [Электронный ресурс] // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 5. Режим доступа: <http://www.science-education.ru/119-14668>
12. Мішина С.В. Економічна сутність поняття «логістика» [Текст] / С.В. Мішина // Коммунальное хозяйство городов. – Сер.: Экон. науки. – 2006. – Вып. 71. – С. 176 – 179.
13. Паласюк Б. Логістичне управління підприємством: сутність і основні принципи [Текст] / Б. Паласюк // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 3(36). – С. 166 – 170.
14. Перебийніс В.І. Транспортно-логістичні системи підприємств: формування та функціонування [Текст]: монографія / В.І. Перебийніс, О.В. Перебийніс. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2005. – 207 с.
15. Сергеев В. Снова к вопросу о терминологии и околотерминологической возне вокруг логистики [Текст] // РИСК: ресурсы, информация, снабжение, конкуренция. – 2008. – № 2. – С. 123 – 128.
16. Стельмашук Н.А. Оцінка ефективності транспортно-логістичного потенціалу сільських територій [Текст] / А.М. Стельмашук // Сталий розвиток економіки. – 2015. – № 1 (26). – С. 42 – 50.
17. Стерлигова А.Н. Терминологическая структура логистики // Логистика и управление цепями поставок [Текст] / А.Н. Стерлигова // Логистика и управление цепями поставок. – 2004. – № 4 – 5. – С. 101 – 119.
18. Фролова Л.В. Логістичне управління підприємством: теоретико-методологічні аспекти [Текст]: монографія / Л.В. Фролова. – Донецьк: Дон ДУЕТ, 2004. – 261 с.
19. Хвищун Н.В. Сутність поняття «логістика»: ретроспективний аналіз [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. – 2012. – № 11. Режим доступа: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1567>
20. Чорний А.В. Аналіз теоретичних засад логістичної діяльності підприємства [Текст] / А.В. Чорний // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. – 2014. – Вып. 26. – С. 145 – 151.
21. Шахназарян С.А. Проблема определения термина «логистика» в современной литературе [Текст] / С.А. Шахназарян, О.Н. Зуева // Вестник Удмуртского университета. Серия 2: экономика и право. – 2014. – Выпуск №1. – С. 109 – 115.
22. Шкода М.С. Світовий досвід використання логістичних підходів для ефективного управління розвитком підприємства й адаптація їх до вітчизняних реалій [Текст] / М.С. Шкода // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 10. – С. 31 – 36.
23. Шкодін О.С. Теоретично-методичні аспекти процесів логістизації промислових підприємств [Текст] / О.С. Шкодін // Логістика: теорія і практика. – 2012. – № 1(2). – С. 217 – 221.

УДК 65.012.34

Іванова Марина Іллівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту виробничої сфери. ДВНЗ «Національний гірничий університет». **Формування понятійно-категоріального апарату логістики.** Розкрито підходи до визначення дефініції «логістика», мети, об'єкта, предмета, суб'єкта логістики; наведено основоположні, операційні та структуроутворюючі терміни логістики, вказано на їх взаємозв'язок.

Ключові слова: дефініція «логістика», мета логістики, об'єкт логістики, предмет логістики, суб'єкт логістики, основоположні терміни, операційні терміни, структуроутворюючі терміни.

УДК 65.012.34

Иванова Марина Ильинична, кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента производственной сферы. ГВУЗ «Национальный горный университет».
Формирование понятийно-категориального аппарата логистики. Раскрыты подходы к определению дефиниции «логистика», цели, объекта, предмета, субъекта логистики; приведены основополагающие, операционные и структурообразующие термины логистики, указана их взаимосвязь.

Ключевые слова: дефиниция «логистика», цель логистики, объект логистики, предмет логистики, субъект логистики, основные термины, операционные термины, структурообразующие термины.

UDC 65.012.34

Ivanova M.I., PhD, Associate Professor, Productive Sphere Management Department, State higher educational establishment «National Mining University». **Formation of conceptual-categorical apparatus of logistics.** The article reveals the approaches to the definition of the term "logistics", the purpose, object and subject of logistics. Basic, operational and structuring terms of logistics have been presented; their correlation has been determined.

Key words: definition of "logistics", the purpose of logistics, object of logistics, logistics as a subject, logistics entity, basic terms, operational terms, structuring terms.